

VIGILIA

2016 / 11

Emlékezés Nemes Nagy Ágnesre

FERENCZ GYŐZŐ: Nemes Nagy Ágnes költői életművének integritása

BUDA ATTILA: Nemes Nagy Ágnes Rilke-fordításai

KELEMEN EMESE: Nemes Nagy Ágnes és Mészöly Miklós

MÁRTONFFY MARCELL: Esterházy Péter és a katolikus hagyomány

Falcsik Mari, Jász Attila és Marno János versei

VÁSÁRI MELINDA: Mészöly Miklós és Ottlik Géza „ars poeticája”

TAKÁCS ZSUZSA: Aszalós János emlékezete

Beszélgetés Thierry Loisélel

81. évfolyam	VIGILIA	November
LUKÁCS LÁSZLÓ:	Hazafelé	801
EMLÉKEZÉS NEMES NAGY ÁGNESRE		
FERENCZ GYŐZŐ:	„Magam után húzom magam”. Nemes Nagy Ágnes költői életművének integritása	802
BUDA ATTILA:	„viszlek tovább, vérem zuhatagában”. Nemes Nagy Ágnes Rilke-fordításai	814
KELEMEN EMESE:	Nemes Nagy Ágnes és Mészöly Miklós közti párhuzam	820
SZÉP/ÍRÁS		
MARNO JÁNOS:	Spirálisok; A színművészet; Szerelem a tanyán <i>(versek)</i>	825
MÁRTONFFY MARCELL:	Az írás mint fellebbezés. Esterházy Péter és a katolikus hagyomány <i>(esszé)</i>	827
JÁSZ ATTILA:	Fényadalékok a fotográfia szürke árnyalataihoz <i>(versek)</i>	831
TRICEPS:	Az Adria vendége. Szubjektív gondolatok Keszthelyi Rezső emlékére <i>(esszé)</i>	832
FALCSIK MARI:	Képeslap Hvarra; Négy halál <i>(versek)</i>	836
FECSE CSABA:	A távirat <i>(próza)</i>	838
VÁSÁRI MELINDA:	Atmoszféra, avagy a „bizonytalansági együttható”. Mészöly Miklós és Ottlik Géza „ars poeticája” <i>(tanulmány)</i>	840
A VIGILIA BESZÉLGETÉSE		
IMREH ANDRÁS:	Thierry Loisélel <i>(Barna Anett fordítása)</i>	849
NAPJAINK		
TAKÁCS ZSUZSA:	Aszalós János emlékezete	859
TÓTH JÓZSEF:	A keresztény értelmiségek szerepe korunk társadalmában	859
KRITIKA		
TOMAJI ATTILA:	Határlény. Györffy Ákos: <i>A hegyi füzet</i>	865
SZEMLE		
	(részletes tartalom a hátsó borítón)	871

hűs kezeddél! // Mint öröm a gondokon, / hold
süt át a lombokon. / Ó, lidérces éjjelen / fogd meg
kezem, ne menj el!” (*Lázasan*). A *Bagoly*, a *Kócsag*,
a *Róka*, a *Hattyú* mind valamilyen cselekedet köz-
ben mutatja meg magát, mint a környezet éksze-
reként. Nyugalom árad ebből a baráti, kedves és
közvetlen viszonyulásból. „Valahonnét a hegyek-
ből / érkezik az öreg este, / megfürdeni, de röstell,
/ hogy izzadt ingét leveesse” (*A Ménes-patak*).

Fecske a figyelme terébe kerülő jelenségekkel
szelíd, közelítő kapcsolatot mutat be. Még ha csak
egyetlen praktikus és pedagógiai szándékú gond-
olatig kalandozunk is el a kötet kapcsán, biztosan
érdemes volna óvodás, kisiskolás gyerekek rit-
musérzékének, verstanulásának alapkönyvéül
venni ezt a kötetet, vagy beszédgyakorlatokra is
használhatnánk. „Kéklő hegyeken / ül a hold, /
nagy a csönd. / Csillag halovány / tüze gyúl, / oda-
fönt. // Sziklán, köveken / csobogó / piciny ér, /
tenger hívogat: / te talán / odaérsz” (*Csillag tüze
gyúl*). A verbalitásnak ez a zenei rendezettségben
való élménye, a fül kihegyezése a költészet ilyen faj-
ta létezésére még az élet korai szakaszában bizto-
san részesít abban a tapasztalatban, hogy a nyelv
és a beszédünk telve van titkos és szabályos har-
móniával, ami önmagában örömet okoz. Fecske köl-
teményei nemcsak a költészet örömét közvetítik,
hanem a nyelv leleményének és esztétikájának örö-
mét is. (*Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2016*)

PAPP EMESE

KÖNYVEK ERKÖLCSI ZSENIKRŐL ÉS ÁLDOZATOKRÓL

Az 1956-os forradalom és szabadságharc hatva-
nadik évfordulóján innen és túl a történetekre vo-
natkozó erőlködéseink nemigen változnak —
maradnak ugyanazok. Akik megélték azokat a na-
pokot, hónapokat, a kommunista és szocialista ter-
ror éveit, tapasztalataikat igyekeznek bedolgoz-
ni az emlékezetkultúra különböző rétegei közé,
ugyanakkor, akik nem élték át, érdeklődve figyelik
az erőfeszítéseiket és reménykednek, hogy marad
majd valami mindebből nekik is, aminek van még,
lehet jelentése, jelentősége. Az emlékezetmunka
olyan, mint a többi — csinálni kell, pepecselni, dol-
gozni a tárgyakon, felületeken, gondokon, kü-
lönben elfelejtjük, kioldódik, elhagy bennünket —
ezek nélkül a feladatok, munkálatok nélkül ember-
hez méltatlan állapotba kerülhetünk, és véd-
telenekké válhatunk, mint a vedlésükben félrehú-
zó, mégis tetten ért teremtmények. Különböző
reflexív irányokban lehet mozdulni: szöszölni a
kognitív feladattal, a traumakutatások irányába
tájékozódni, vagy éppen szociálpszichológiai,
teológiai, történet- és társadalomtudományi vizs-
gálatokba kezdeni — egyet nem lehet, nem szem-

benézni. Mégis, a tudományos munka tárgy-
szerző, adatgyűjtő és módszertani feladatokat is
tisztelőben tartó művelése minden csodálatos
részeredménye mellett is csak részfeladatokat ké-
pes teljesíteni — az egész mindig túlmutat rajtuk,
rajtunk. Amikor az ötvenes évek közepén (böl-
cseletileg tudomány- és szociológiaielméletileg is
többeknek) világos lett, hogy a tudomány poziti-
vista magabiztossága csak újabb gettókat lesz ké-
pes építeni, egyre érzékenyebbé lettünk a „mi-
nőség”, a minőségek, jó esetben más minőségek
iránt is. Ha nem esünk bele ugyanakkor a túlsó
oldali üres eszteticizmus történelem- és politi-
kanélküli önfeledtségébe és nárcizmusába, akkor
a senki számára magabiztosságot nem nyújtó kö-
zépmezőben, a meglepetéstérben, a senkiföldjén
ezernyi tudásmetszet és ismeretkontraszt kiala-
kítása lehetséges. Emlékező, adat- és forrásköz-
lő, történeteket elmesélő és értelmező viszonyok
alakítanak ki termékeny együttállásokat, és az
alapkutatások iránt érzékeny felfedező sok olyan
helyet találhat az emlékezetmunkában, ahová
előtte senki nem merészkedett, és ahol elnézhe-
ti a „vedlést”. És ha nem üti agyon a vedlő élete-
ket — azok, bokormögötti szenvedésük közepette
is, a fájdalomtól gyötrődve is vallanak neki. A vá-
rosok, a falvak, a csatahelyek, az erdők, a szülő-
szobák és a temetők, ahol emberek éltek, mene-
kültek, szerettek, a felejtés és emlékezés erőterében
odacsalogatják magukhoz a figyelmes látogatót.
Elég egy emlék, egy metsző mondat, egy hazug
szó, igen, „egy arc látványa” elég, és a történelem
megnyitja sebeit és árad, ömlik ránk a szó, a fel-
adat, a munka, a vér. Az emberi emlékezet-tele-
vény lényei folyamatos vedlésének (mondhatnánk
szülést, vagy agonizálást is) lehetünk tanúi, ha
megvan bennünk a bátorság emberi arcok, test-
részek, mozdulatok árnyékait kutatni elhagyott
folyosókon, tereken, gázlóknak, atombunkerek-
ben, börtönökben botorkálni, elesni és újra és újra
felkelni.

Ebből a televényből nézzünk három kiragadott
„tanúkötetet”, „minőség-leletet”, melyek adalékok
ahhoz a munkához, amit az elmúlt évtizedekben
végeztek azok, akik számára az egyházzal kap-
csolatos emlékezetmunkának is értelme, sajátos je-
lentősége van. Az Isteni Szeretet Leányai Társulat
tartományfőnöknőjének 1944–1950 közötti körle-
veleit bemutató könyv Harangozó Miklós szer-
kesztésében. *A hűség útján* című kötet előssa egy
celldömölki ház garázsából egy általunk nem is-
mert, élete jelentős részében külső jelentéktelenségre
ítélt nő harmincöt körlevelét, és belemerít abba a
gazdagságba, ami ennek a hat évnek az essen-
ciáját adja. Szerzőjük, Szabó M. Irén (1894–1986) ki-
lencéves korában tudta, hogy apáca lesz. Kilenc-
venhárom évesen hetvenöt év odaadott hűsége,
közel harminc év (1942–1971) tartományfőnöki te-

vékenysége után halála előtt így ír: „Életem estéjén olyan szegénynek, olyan félbe maradottnak érzem magam. Hosszú életem hibáinak és mulasztásainak terhével, üres kezekkel állok majd az Örök Bíró elé?” Harangozó idézi a Magyar Katolikus Lexikont, mely szerint 1944-ben az Isteni Szeretet Leányai budapesti intézményeiben az ő tudtával és engedélyével „200 munkaszolgálatost, majd 110 felnőttest és gyermeket próbáltak menteni a nyilasok elől”, majd így folytatja: „Az utolsó pillanatig lankadatlanul szervezett, bátorított, lelkesített, s személyében méltán tiszteli egyik legemlékezetesebb, és egyszersmind leghosszabb ideig hivatalban lévő tartományfőnöknőjét a társulat magyar provinciája. Borotvaéles intelligenciája, megingathatatlan hite, bátor embersége és legendás szervezőkészsége csak úgy süt az általa írott gyönyörű, hajdan bizalmas rendi körlevelekből.” A magánkiadású kötet a körleveleken kívül tartalmaz társulati köszöntőt, emlékeztést, önéletrajz részletet, és Pál Ferencnek, a Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár igazgatójának egy az egyház 1945–1952 közötti életét áttekintő tanulmányát. A függelékben helyet kapnak még fotók, a tápiószelei zárda és polgári iskola tíz évét áttekintő krónika, és Lachner Franciska alapító iskolai nevelési szabályai 1893-ból. Lelesültségből és személyes hálából formálódott kötet, melynek forrásértéke van.

Bertalan Péter *A Pálos Rend és az állambiztonság küzdelme* című könyve, melyet a szerző P. Vezér Ferenc pálos szerzetes emlékének ajánl, és a *11 lózatok szorításában* alcímet viseli, igen komoly vállalkozás, jelentősége egyháztörténeti szintű lehetne. Ahogy a szerző maga is jelzi: „A pálos ügyben lezajlott rehabilitációs per ugyanakkor az egykori pótnyomozás és a vizsgálati szak részletes elemzésével, értékelésével részletesen feltárta az eljárás valamennyi szándékolt tévedését, azok koncepciók jellegét. Ez a »pálos ügy« alábbi bemutatásának két alappillére, amelyiket harmadikként a történelmi, politikai körülmények bemutatása egészít ki, illetve foglal keretbe.” A könyvben viszont kissé rendezetlenül, a belső kohéziót nélkülözve kerülnek elő kérdések, témák, és ezek sincsenek kellőképpen végighordozva, kimunkálva. Mintha a könyv több kisebb, és többé-kevésbé összehozható téma, kérdés, irány, szöveg eredőjeként állna előttünk, és ez a körülhatárolatlan téma-vektor így eleve tisztázatlanná teszi a vállalkás tétjét, amit majd számon lehetne kérni a kötetben. Mélyebb elemzés helyett, ugyanakkor a szerző által írt támpontként legyen itt elég átfutni a *Tartalomjegyzék* vállalásait: a szövegben van egy tizenkét oldalas tanulmány a kommunista diktatúra egyházpolitikai változásairól (1945–1989), aztán következik huszonöt oldalban a magyarországi pálos rend történetének „rövid áttekintése”, majd *Oktatás, társadalom, egyház. Egyházi hálózatok a 20. században* címmel egy tizenhét oldalas szöveg. A hat-

vankilencedik oldalon kezdődik a tulajdonképpeni „pálos-ügy” ismertetése, melyben szó esik P. Vezér Ferenc (1914–1951) pálosszentkúti éveiről, rendtörténeti összefüggésekről, a nagypolitika és az egyházpolitika összefüggéseiről, a vallatás és a vallatott lélektani jellemzőiről és más kérdésekről. A könyvtárhelyi, hálózat-elmélettel foglalkozó munka és vita kihagyásával önmagában Mérei Ferenc *Közösségek rejtett hálózata* (Osiris, 2006) című munkájának interdiszciplinárisan sem eléggé megalapozott és reflektált rávetítése nem elegendő ahhoz, hogy ez a „hálózati modell” (a szerzetesrendek mint „rugalmas hálózat”, az ügynökrendszer, a békapi mozgalom és más szereplők mint hálózat) a kötetben jelzett kérdésekkel és azokkal összefüggésben működésbe léphessen. Kevesebb több lett volna — P. Vezér Ferenc (pszichikai kényszerrel is alkalmazó) perének és 1951-es kivégzésének, illetve a pálosok életáldozatának mélyebb és a témához jobban alkalmazkodó árnyaltabb bemutatásával önmagában felállítható lett volna a teljes szöveg egységét biztosító tematikai (és ezzel a módszertant is pontosabban meghatározó) vezérmotívum. A hálózat-problematika folyamatos jelenléte önmagában nem bírja el, nem biztosítja a sokféle téma közötti üres terek bejárhatóságát, nem hidalja át a tematikai rések között tátongó távol-ságokat. Az elvégzett komoly munka így túlságosan tudományok-közöttivé válik, sem a történettudományi, sem a társadalomtörténeti, társadalomelméleti szál nem tudja saját hangját kialakítani — marad a kötet harmóniája helyett a témák körülhatárolatlansága és a kidolgozás töredezettsége. Ez a töredezettség a jelzett tematikai és módszertani problémán túl a kötet szerkesztési, tördelési hiányosságaiban is fellelhető, ami nagy kár, ugyanis a könyv kiváló minőségű papíron, igen jó kiállításban került az Éghajlat Kiadó gondozásában forgalomba.

Endrédy Vendel (1895–1985) zirci ciszterci apátja a Vigilia októberi számában emlékezett Cúthné Gyóni Eszterre. Az általa korábban írt és a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) kiadásában 2013-ban kiadott *Egy fogoly apát feljegyzései. Endrédy Vendel zirci apát feljegyzései az ÁVH börtönében* című forráskötete kiváló példája annak, hogyan lehet történettudományi módszerrel egy adott, pontosan körülhatárolt témát tudományos igényteliséggel feldolgozni. A kötet három jól körülhatárolt része kijelöli a figyelem, a tárgyalásmód és az olvasás irányát: bevezető témamegjelölés, módszertani alapok; a fogság története; majd maguk a feljegyzések. A *Függelékben* értékes dokumentummásolatok, forrásjegyzék, életrajtok, névmutató található. Az *Előszó*ban a munka sikerét Erdődy Gábor így foglalja össze: „Gyóni Eszter a forráskritika mintaszerű alkalmazásával a kihallgatási és a szembesítési jegyzőkönyvek, valamint a jelentések,

illetve a börtönök után leírt visszaemlékezések összevetésével rekonstruálja Endrédy Vendel fogásának részleteit, miközben a feljegyzések hitelességét annak nyelvezete gondos elemzésével, az ÁVH-s terminológia elemeinek felmutatásával vizsgálja.” Ezek a szakmai tények, a kötet sikerült-ségének egyik titka, vagy inkább záloga viszont jó részt magában a választott személy lényében és munkásságában lehet, aki a maga intellektuális erejével és morális integritásával szinte előre garantálja a könyv minőségét. Nem mintha nem lehetne rossz könyvet írni Endrédy Vendelről, sőt, a téma önmagában mindenféle hermeneutikai problémát felvetne (ezekre Cúthné Gyóni Eszter nem is tér ki — nem is vállalkozott rájuk), de ezek a kérdések is csak abban a szövegkörnyezetben értelmeződnének, akár csak utólag is, melyeket maguk a feljegyzések jelentenek, állítanak elénk. Ha hajlandók és képesek volnánk a feljegyzéseket a forráskritikain (a kötet erre vállalkozott és azt tökéletesen el is végzi) kívüli, akár antropológiai, politikai, egyháztörténeti, sőt akár poétikai, vagy humor-esztétikai szempontból is tekinteni, akkor látszana majd meg, milyen kincsek is valójában ezek a szövegek. Az elhallgatások, az emlékezet hiányaira való folyamatos utalások, a néhol lényegtelennek tűnő, ugyanakkor beszédes módon már-már szószátyár (elkerülő) mondatok, vagy éppen a rövid, minden bővítményt kerülő állítások a durvított vallatási beszédmódba durvított módon illeszkedő önkéntes intelligencia-korlátozás (alázat) folyamatos alkalmazásának jelei, melyek lehetőséget teremtenek a vallónak arra, hogy védje, óvja mindazokat, akikről beszélnie kellene, ha akarna. De nem akar, és mégis kell. Szemmel látható, hogy a számára kevésbé szimpatikus személyekkel is nagyon óvatosan bánt, ugyanakkor kivételes szeretetének személyeit sem hozhatja nehéz helyzetbe. Egyszerűen zseni, egy újabb morális zseni az egyház szenvedéslajstromában. Eddig is tudtuk, hallottuk, hogy Endrédy micsoda figura volt (Pálos Antal jezsuita nem egyszer mesélt nekem is térdeit csapkodva nevetés közben Endrédyvel közös bezzsupolásuk történeteiről), most mégis, ilyen-olyan módszerekkel bele-beleolvashatnánk a forrásba magába. Belenézhetnénk ennek az erkölcsi zseninek a szemébe, úgy, ahogyan ő néz ránk a kötet borítójára tett képen — belehallgathatnánk szavaiba, hallgatásaiba a vedlő lények egyikének, egyikének azoknak az igazaknak, akik miatt még áll a folyamatosan menekülő mindenség, és nem restell a Nap erre a zimankós, amúgy is halottakkal és szentekkel teli novemberi napjára is meleget adni — felderíteni fényét ránk, kevésbé jól-sikerültekre is. (Harangozó Miklós: *A hűség útján. Szabó M. Irén nővér az Isteni Szeretet Leányai Társulata tartományfőnöknője bizalmas rendi körlevelei 1944–1950 között.* Celldömölk, 2015; Bertalan Péter: *In memoriam P. Vezér Ferenc.*

A Pálos Rend és az állambiztonság küzdelme. Hálózatok szorításában. Éghajlat, Budapest, 2015; Cúthné Gyóni Eszter: *Egy fogoly apát feljegyzései. Endrédy Vendel zirci apát feljegyzései az ÁVH börtönében.* METEM, Budapest, 2015)

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS

GILLES EMERY: A SZENTHÁROMSÁG Teológiai bevezetés a katolikus szentháromságtanba

Ez a viszonylag rövid, de annál tartalmasabb és rendszerezettebb könyv is bizonyítéka a szentháromságtan iránti megújult érdeklődésnek a katolikus teológia elmúlt évtizedeiben. A szerző, Gilles Emery OP szándéka, hogy alapvető teológiai bevezetést adva „(...) megmutassa annak értelmét és igazságát, amit a szentháromságos Isten saját misztériumából kinyilatkoztatott nekünk”. (9.) Ebből a célkitűzésből következik, hogy a könyv egyfajta fegyverzettséggel, nem annyira különböző jelenkori teológiai áramlatokat akár párhuzamosan megszólaltatni, és nem is a jelenkori kérdésfeltevések határozzák meg a struktúráját (bár azokból sokra implicite válaszol).

Könyvének felépítése ezért inkább klasszikusnak mondható: kiindulópontja az egyház liturgikus gyakorlata, illetve a szentírási tanúságtétel, melyek a hívő értelem számára mintegy utak a szentháromságos hithez. Ezután az újszövetségi kinyilatkoztatás tárgyalása következik. A harmadik fejezet szól a dogmatörténetről, vagyis az egyház szentháromságos hitének hitvallásokba, dogmatikai formulákba való rendeződéséről. A negyedik fejezet tárgyalja a szentháromságtan alapfogalmait, különleges figyelmet szentelve a személy kifejezésnek. Az ötödik fejezet az Atyáról, a Fiúról és a Szentlélekről szóló klasszikus tanítást mutatja be. Az utolsó fejezet pedig kapcsolatba hozza a szentháromságos misztériumot a dogmatika többi traktátusaival: bemutatja a Szentháromság teremtő és megváltó tevékenységét, vagyis a hit többi alapigazságaival való szerves kapcsolatát — ezzel is kifejezve, hogy a Szentháromságról szóló teológiai reflexió nem haszontalan, gyakorlati következmények nélküli racionális okoskodás (amivel Kant vádolta annak idején kora szentháromságtanát), hanem a Szentháromságról szóló tanítás a keresztyén teológia egészét meghatározza.

A szerző, Gilles Emery atya a svájci domonkos provincia tagja, a fribourgi egyetemi teológiai kar dogmatika tanszékének professzora, 2004 és 2014 között a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagja. A dogmatikán belül, több évtizede foglalkozik több nyelvre lefordított monográfiákkal és tanulmányokkal a szentháromságtannal. (Legfontosabb: *La théologie trinitaire de saint Thomas d'Aquin.* „Théo-